

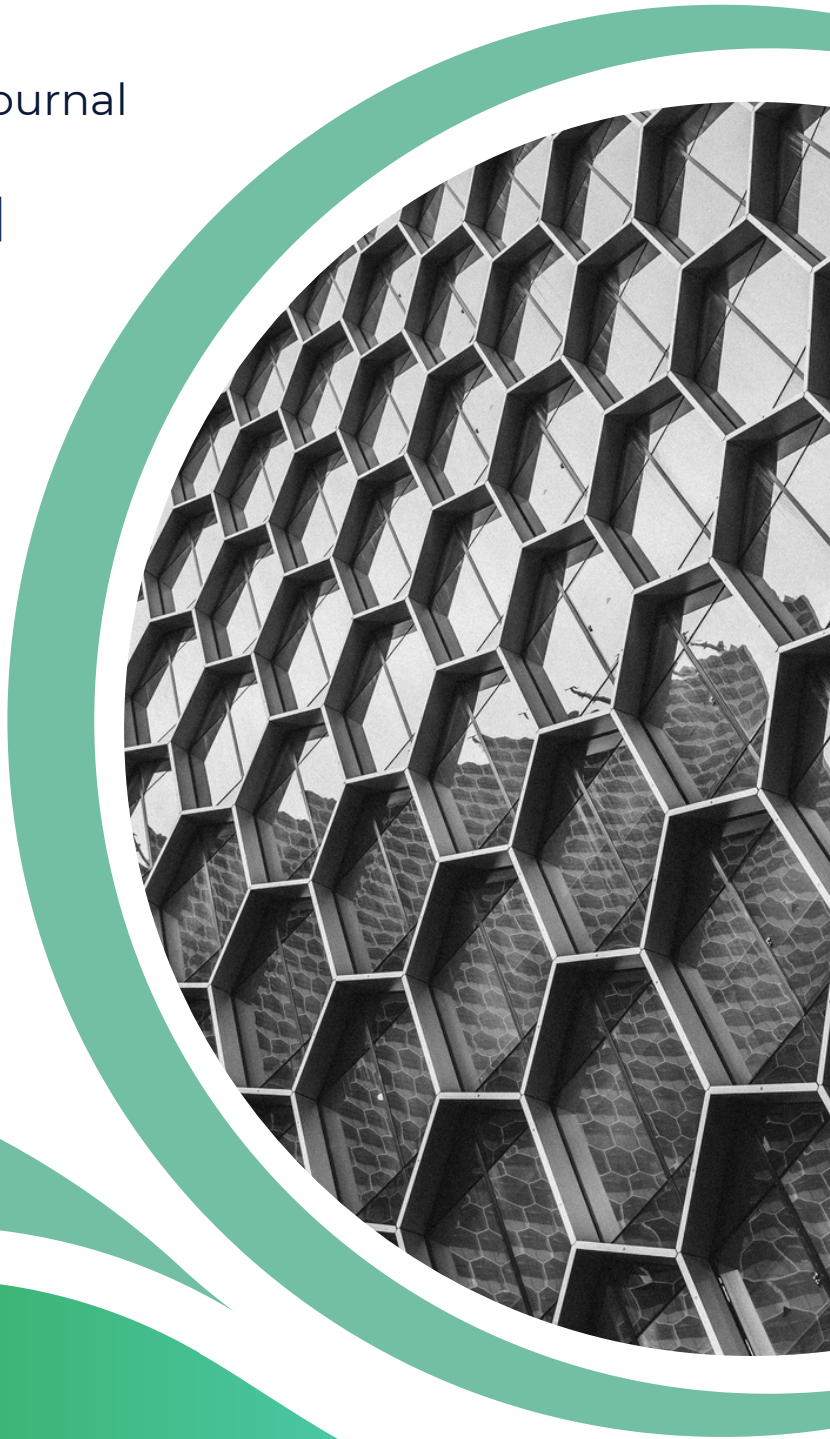
"IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION"

international scientific-practical journal

AKTAU, KAZAKHSTAN

ISSN: 3007-8946

15 NOVEMBER 2024

els.education23@mail.ru

irc-els.com

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION»**

Main editor: G. Shulenbaev

Editorial colleague:

B. Kuspanova
Sh Abyhanova

International editorial board:

R. Stepanov (Russia)
T. Khushruz (Uzbekistan)
A. Azizbek (Uzbekistan)
F. Doflat (Azerbaijan)

International scientific journal «IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION», includes reports of scientists, students, undergraduates and school teachers from different countries (Kazakhstan, Tajikistan, Azerbaijan, Russia, Uzbekistan, China, Turkey, Belarus, Kyrgyzstan, Moldova, Turkmenistan, Georgia, Bulgaria, Mongolia). The materials in the collection will be of interest to the scientific community for further integration of science and education.

Международный научный журнал «IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION», включают доклады учёных, студентов, магистрантов и учителей школ из разных стран (Казахстан, Таджикистан, Азербайджан, Россия, Узбекистан, Китай, Турция, Беларусь, Кыргызстан, Молдавия, Туркменистан, Грузия, Болгария, Монголия). Материалы сборника будут интересны научной общественности для дальнейшей интеграции науки и образования.

15 ноября 2024 г.
Aktau, Kazakhstan

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-3-4
УДК 553.07

ОСОБЕННОСТИ ГЕОЛОГИЧЕСКОГО СТРОЕНИЯ ЗОЛОТОРУДНОГО МЕСТОРОЖДЕНИЯ ЖОЛЫМБЕТ

ЖАСУЛАНОВА АЖАР РУСЛАНОВНА

магистрант кафедры ГРМПИ, Карагандинский технический университет имени Абылкаса Сагинова, Караганда, Казахстан

Аннотация: *изучить текстурно-структурные особенности руд, а также установить минеральную форму нахождения золота в рудах месторождения Жолымбет и его связь с основными сульфидными минералами (пирит, халькопирит, галенит и сфалерит).*

Ключевые слова: *сульфиды, пирит, золото, Центральный Казахстан*

Месторождение Жолымбет является одним из важнейших золотосодержащих кварцевожильных месторождений в Северном Казахстане. Оно расположено на территории п. Жолымбета Шортандинском районе Акмолинской области Республики Казахстан в 65 км к северо-востоку от г. Астана и в 54 км восточнее посёлка Шортанды (по другим данным, 100 км к северу от г. Астана и 100 км к югу от города Степногорск). Месторождение эксплуатируется с 1932 года. За многолетний период его 90 эксплуатации из месторождения добыто значительное количество золота со средним содержанием, превышающим среднее содержание в запасах по месторождению в 1,5 раза.

На руднике имеется две действующие шахты: на Центральном участке — «Центральная» глубиной 640 м и Восточном участке «Вентиляционная» глубиной 800 м.

В настоящее время золото добывается на двух участках — Восточном и Центральном.

В геологическом строении Жолымбетского месторождения принимают участие осадочные образования ордовика, кайнозоя и комплекс интрузивных и жильных пород. Отложения ордовикской системы на площади месторождения пользуются широким развитием, они слагают сложную крупную синклинальную структуру. Представлены крупно- и среднезернистыми песчаниками, алевролитами, сланцами, туфами. Кроме того, присутствуют различные интрузивные образования (кварцевые диориты, гранодиориты, габбро-диориты и др.). Отложения, которых в районе имеют ограниченное развитие, представлены четвертичными элювиальными и пролювиальными образованиями [1].

На площади месторождения разрывные нарушения проявлены необычайно интенсивно и являются постинтрузивными образованиями. Они играют важную роль в размещении золотого оруденения. Разрывы на месторождении имеют локальный характер развития и приурочены к местам проявления интрузий и зонам метаморфизованных пород. На удалении от интрузий, а также на участках, характеризующихся частым переслаиванием сланцев и песчаников, протяженные разрывы отсутствуют и развит слоевой кливаж. [2].

На участке шахты Центральная выделяется серия рудовмещающих разрывных нарушений северо-восточного простирания с падением на северо-запад, т.е. навстречу слоистости. Нарушения запад – северо-западного простирания имеют подчиненный характер и развиты в тектонических блоках, отграниченных разрывами северо-восточного простирания. На участке шахты Вентиляционная тоже есть нарушения северо-восточного простирания с противоположным падением, но также навстречу слоистости. Нарушения северо-западного простирания, развитые в тектонических блоках, отсеченными нарушениями северо-восточного простирания, также падают в противоположном направлении [2].

Формирование рудных тел месторождения начинается с образования березитов (по кислым породам) и листовенитов (по средним и основным породам). Метасоматиты содержат заметное количество битумов. Штокверки и оруденелые метасоматиты развиты полосами вдоль висячего и лежащего боков главных золото - кварцевых жил (центральная часть

месторождения) и в трубках своеобразных брекчий (рудная зона трубообразной формы на западе месторождения, сложенная березитизированными брекчиями с вкрапленной, гнездовой и прожилковой минерализацией) [3].

Основное оруденение локализовано на двух участках - Восточном и Центральном. Насыщенность пород жильным оруденением выдерживается на значительную глубину при максимуме на горизонтах 250 - 350 м. Кварцево - жильный тип оруденения характеризуется следующим составом: главные рудные минералы - арсенопирит, пирит, антимонит, золото, второстепенные - сфалерит, бертьерит, галенит, халькопирит, теннантит, тетраэдрит, молибденит, шеелит, бурнонит, висмутин, пирротин, марказит, тетрадимит, леллингит, герсдорфит, саффорит, алтаит, клапротолит, виттихенит, айкинит, мышьяк самородный, сурьма самородная, электрум, серебро самородное, киноварь, рутил, магнетит, апатит, сфен, лейкоксен, ильменит, нерудные - кварц, кальцит (главные), серицит, хлорит, альбит, магнезит, доломит, сидерит, барит, эпидот. Общее количество сульфидов в кварцевых жилах 2-3%, кварца до 90% и более. Кварцево - жильные руды формировались в четыре стадии. Главная масса золота отлагалась во вторую - золото - пирит - арсенопиритовую и третью - золото - полиметаллическую стадии. В отличие от других типов оруденения свободное 91 золото отлагалось преимущественно в кварце (пирит и арсенопирит слабо золотосны) и ассоциирует с теннантитом, сфалеритом, галенитом, халькопиритом, редко с блеклой рудой, антимонитом, марказитом и серебром.

Кварцево - жильные руды формировались в четыре стадии. Главная масса золота отлагалась во вторую - золото - пирит - арсенопиритовую и третью - золото - полиметаллическую стадии. В отличие от других типов оруденения свободное золото отлагалось преимущественно в кварце (пирит и арсенопирит слабо золотосны) и ассоциирует с теннантитом, сфалеритом, галенитом, халькопиритом, редко с блеклой рудой, антимонитом, марказитом и серебром. [4].

Строение кварцевых жил в большинстве случаев сложное и обусловлено тектонической структурой рудного поля, литологическим составом вмещающих пород и характером тектонических трещин, в которых они сформировались. Обычно очень сложные формы имеют рудные тела в местах, где деформирующие усилия достигли своего максимума.

Наиболее простое строение жил наблюдается у рудных тел, выполняющих тектонические нарушения юго-западного и юго-юго-западного простираний, падающих на северо-запад. Более сложное строение бывает у жил, сформированных в нарушениях широтного и субширотного направлений и очень сложное у жил, выполняющих дугообразные сопряжения тектонических трещин в вершинах углов двух тектонических направлений.

ЛИТЕРАТУРА

1. Международный научный журнал: «Молодой учёный», № 5 (109) / 2016. «Рудоносность глубоких горизонтов золоторудного месторождения Жолымбет» – Стр. 241-242.
2. Абдулкабиров М. А, Анкинович О.С, В. М. Гришин. Золоторудные поля Северного Казахстана // О роли локальных структур в размещении золоторудных месторождений северного Казахстана – Алма-Ата: КазССР: Наука, 1971. Стр. 281-285.
3. Прокофьев В.Ю., Геохимические особенности рудообразующих флюидов гидротермальных месторождений золота различных генетических типов (по данным исследования флюидных включений). - Стр. 87-97.
4. Беспаяев Х.А., Глоба В.А., Абишев В.М., Гуляева Н.Я.. Месторождения золота Казахстана. Справочник. – Алматы, 1997. Стр. 78-81.

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-5-7

ОЖӘ 631.111.2

ҚР ЕЛДІ МЕКЕН ЖЕРЛЕРІН БАҒАЛАУ АЙМАҚ СХЕМАСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

САЯКОВ АЛМАТ БАҚЫТЖАНҰЛЫ

“С.Сейфуллин атындағы Қазақ Агротехникалық Зерттеу Университеті” ҚеАҚ
Жер ресурстарын басқару және дизайн факультетінің 4 курс студенті

БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ

Ғылыми жетекші, Астана қ. Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада Қазақстан Республикасының елді мекен жерлерінің бағалау аймақ схемасының ерекшеліктері қарастырылды. Бағалау аймақ және оның ерекшеліктеріне назар аударамыз. Базалық ставкаларды анықтау тәсілдері қарастырылды. Астана қаласының бағалау аймақтарына бөлу схемасы және оның ерекшеліктері қарастырылды.

Тірек сөздер: Кадастрлық бағалау, аймақтарға бөлу схемасы, базалық ставка, бағалау аймақтар схемасы, түзету коэффициент.

Қазіргі уақытта біз жердің екі құн түрін білеміз олар: бастапқы нарықта – кадастрлық құны, қайталама нарықта – нарықтық құны. Кадастрлық бағалау – бұл жер учаскелерінің, ғимараттардың және басқа объектілердің нарықтық құнын анықтау мақсатында жүргізілетін бағалау түрі. Оның негізгі мақсаты – мемлекеттік кадастрлық тіркеу, салық салу, жер және мүлік құқығын қорғау. Мемлекеттік кадастрлық бағалау бастапқы нарық негізінде жердің құнын есептейді. Жер учаскесінің кадастрлық құнын табу негізі – нормативтік көрсеткіш болып табылады.

Елді мекен жерлерінің бастапқы ерекшеліктері ол 1 шаршы метр үшін жоғары баға, шағын алаң және қосымша табыс әкелуі. Ал сол табысты есептеу үшін кадастрлық бағалау қолданылады. Кадастрлық бағалау жер үшін төлемақының базалық мөлшерлемесі, аймақтарға бөлу схемасына түзету коэффициенттерін және учаскенің ауданын пайдалану негізінде анықталады. Елді мекендердегі жерлерді аймақтарға бөлу схемалары жер – бағалау аймақтарының шекараларын және жер учаскелері үшін төлемақының базалық ставкаларына түзету коэффициенттерін анықтауға мүмкіндік береді. Жер үшін төлемақының базалық ставкалары елді мекендердің учаскелері және оларға түзету коэффициенттері мәслихаттардың шешімімен бекітіледі [1]. Базалық ставкаларды анықтауда үш тәсіл қолданылады:

- салыстырмалы тәсіл – ағымдағы және сенімді деректерді пайдалану белгілі бір қаланың жылжымайтын мүлік нарығы, объектілерді сату туралы мәліметтерді талдау салыстыру, сұраныс пен ұсыныс нарығы;
- шығындар тәсілі келесі жағдайларда жүзеге асырылады қажетті шығындарды анықтау бағалау объектісін молайту;
- кіріс тәсілінде әдістер бар, күтілетіндерді анықтауға негізделген бағаланатынды қолданудан түсетін кірістер нысан [2].

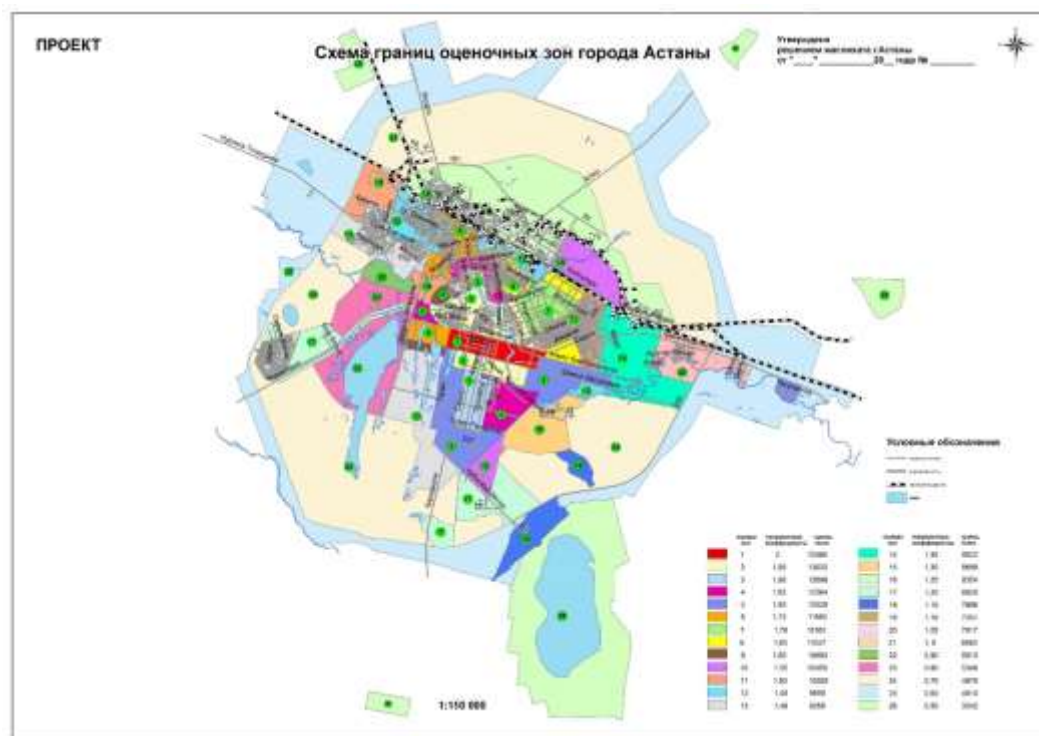
Экономикалық дамыған шет елдерде аумақты аймақтарға бөлу үлкен маңызға ие. Аймақтарға бөлу барысында әр жер учаскесінің мақсаты мен пайдалану сипаты қазіргі уақытта ғана емес, сонымен бірге нарыққа үлкен әсер ететін перспективада да анықталады. Сондықтан Еуропалық Одақтың тығыз қоныстанған аймақтарында аумақты аймақтарға бөлу және жерді перспективалық пайдалану жоспарлары жер айналымы мен жер нарығын мемлекеттік немесе муниципалды реттеу тетігі ретінде қолданылады [3].

Бағалау аймақтарға бөлу – бұл жер учаскелерінің құнына және олардың нарықтық әлеуетіне байланысты елді мекен аумағын аймақтарға бөлу процесі.

Бағалау аймақтарының шекаралары және аудандық маңызы бар қалаларда, кенттерде және ауылдық елді мекендерде жер учаскелері үшін төлемақының базалық ставкаларына түзету коэффициенттері ауданның жергілікті атқарушы органының ұсынысы бойынша аудандық өкілді органның, ал облыстық маңызы бар қалаларда, Республикалық маңызы бар қалаларда, астанада жергілікті атқарушы органның ұсынысы бойынша облыстың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың өкілді органының шешімімен бекітіледі [1].

Осы мақалада Қазақстан Республикасының астанасы Астана қаласына және оның бағалау аймақтарға бөлу схемасына, ерекшеліктеріне назар аударамыз.

Қазақстан Республикасының астанасы Астана қаласы үшін бағалау аймақтарын бөлу схемаларын құрудың бірқатар бірегей ерекшеліктері бар. Бұл ерекшеліктер қаланың экономикалық және әлеуметтік мәртебесімен, оның қарқынды өсуімен және ауқымды инфрақұрылымдық жобаларымен байланысты.

Сурет – 1. Астана қаласының бағалау аймақтарға бөлу схемасы [4]

Осы Астана қаласының бағалау аймақ схемасы суретінде Астана қаласы 26 бағалау аймаққа бөлінетінін көре аламыз. Әр аймақтың өз түзету коэффициенті мен 1 шаршы метр үшін соммасы (бағасы) бар. Астана қаласының 26 бағалау аймақтары 5 ауданның ішінде орналасқан:

1. Есіл ауданы

Үкімет ғимараттары, әкімшілік мекемелер, Бәйтерек монументі, EXPO орталығы, ірі сауда және бизнес орталықтары орналасқан. Бұл аудан ең қымбат және беделді аймақтардың бірі болып саналады. Тұрғын үй және коммерциялық ғимараттардың бағасы жоғары.

2. Сарыарқа ауданы

Қаланың тарихи орталығы. Мұнда ескі құрылыс және кеңес дәуіріндегі ғимараттар көбірек. Бағалар салыстырмалы түрде қолжетімді, бірақ кейбір аудандарда бағалар жоғарылауда. Инфрақұрылымы дамыған, көлік қозғалысы ыңғайлы.

3. Алматы ауданы

Бұл ауданда тұрғын үй массивтері көптеп орналасқан, оның ішінде жаңа және ескі ғимараттар. Әлеуметтік және мәдени нысандар дамыған. Бағалар әртүрлі, бұл аймақ орташа баға санатына жатады, бірақ қолжетімді тұрғын үйлер де бар.

4. Байқоңыр ауданы

Бұл ауданда тұрғын үйлер мен шағын кәсіпкерлік объектілер дамыған. Әлеуметтік инфрақұрылым, мектептер, емханалар және сауда орындары жақсы дамыған. Орташа және қолжетімді баға сегменті, инфрақұрылымның жақсаруына байланысты бағалар өсу үстінде.

5. Нұра ауданы

Бұл ауданда көптеген жаңа тұрғын үйлер соғылуда және аудан көлемі үлкейуде. Жаңа аудан болғаннан кейін аудан дамылып келуде және бағасы төмен және инфрақұрылымы дамуда.

Қазіргі уақытта Астана қаласының 26 бағалау аймағы бар. Астана қаласы дамып келуіне байланысты әр аймақтағы инфрақұрылымы дамуда және жаңа ғимараттар соғылуда. Қаланың өсуіне және жаңа аумақтардың пайда болуына байланысты Астана қаласының бағалау аймақтардың бағаларын өзгертуін ұсынамын. Көптеген жаңа спутниктік, ГАЗ және т.б. технологияларын қолдануымыз керек. Бағалау аймақ схемасын жаңартуы мен әрі қарай дамытуын ұсынамын.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Земельный кодекс Республики Казахстан – ИПС «Әділет» : сайт. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K030000442> (Өтінім берген күні: 29.09.2024);
2. Қазақстан Республикасының елді мекендері жерлерінің аумағын аймақтарға бөлу : сайт. – URL: <https://www.jpka-kazniiapk.kz/jour/article/view/23/425> (Өтінім берген күні: 29.09.2024).
3. Зонирование городских земель в Республике Казахстан : сайт. – URL: <https://kadastr.org/conf/2015/pub/kadastr/zonirovanie-gorodskih-zemel-kazahstan.htm> (Өтінім берген күні: 29.09.2024);
4. Схема границ оценочных зон города Астана : сайт. – URL: https://krisha-photos.kcdn.online/content/4c/6155d3e7969edd08401-otsenochnyie_zonyi_1-.jpg (Өтінім берген күні: 29.09.2024);

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-8-13

УДК 631.4.1.1

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО ПОЧВЕННОГО ПОКРОВА ПРИРОДНЫХ БИОТОПОВ ЛЕНКОРАНСКОГО РАЙОНА

ТУРАЛ АХАДОВ КАМАЛ

Докторант лаборатории ГИС, Министерство науки и образования Азербайджанской Республики, Институт почвоведения и агрохимии, г. Баку, Азербайджан

***Аннотация.** В статье изучена динамика природных и антропогенно измененных биотопов на исследуемой территории в 1980-2023 гг. Понимание характера и объема изменений в почвенном покрове являются важными вопросами для планировщиков землепользования и ученых-экологов, поскольку эти изменения являются одним из заметных источников глобальных экологических проблем, с глубокими и тревожными воздействиями на экологию, гидрологию, эволюцию почв и на общество в целом. Эти изменения обычно имеют очевидный антропогенный источник, но несколько экологических и географических переменных, таких как промышленность, ископаемое топливо и транспорт, также влияют на характер и масштабы этих изменений. Позднелетние и раннеосенние пики биоэкологической активности почв, вероятно, связаны с массовым поступлением в них органического вещества в виде листового опада, надземных частей травянистых растений, отмирающих в конце вегетации, а также корневых систем однолетних растений.*

***Ключевые слова:** фитомасса, биомасса, эндемические виды, антропогенный фактор*

Введение. Трансформация земель, деградация среды обитания и фрагментация являются типичными процессами, которые вызывают трансформацию биомов в этом регионе. С этой точки зрения изучение проблемы антропогенной трансформации ландшафта необходимо и практично [1].

Одним из следствий роста населения планеты является тревожное увеличение масштабов землепользования в глобальной окружающей среде, включая превращение богатых экологических территорий в пахотные земли, а плодородных земель - в городские районы. Биомасса деревьев является одним из важнейших компонентов лесной экосистемы и в настоящее время привлекает все больше внимания из-за ее тесной связи с оценкой лесного топлива, выбросов биогенных летучих органических соединений, связывания углерода, производства энергии и других видов использования и воздействия природных и социальных ресурсов [2,3]. Настоящее исследование посвящено Ленкоранскому району Азербайджана, расположенному на побережье Каспийского моря, недалеко от южной границы с Ираном. Для этого региона характерен своеобразный полусубтропический климат с продолжительными летними сквозняками и обильными осадками в другие сезоны года. Среднегодовая температура составляет +14°C, а количество осадков колеблется в пределах 1000-1600 мм, увеличиваясь с юга на север. В регионе расположен Гирканский национальный парк, где сохранились разнообразные виды фауны и флоры. Здесь также производятся некоторые из важнейших сельскохозяйственных продуктов Азербайджана: 59% отечественных овощей и почти 100% отечественного чая и цитрусовых производятся в Ленкорани.

Последние десятилетия стали свидетелями резкого увеличения численности населения, интенсивной деятельности в сфере землепользования, изменения лесов и антропогенной трансформации ландшафтов на исследуемой территории [4]. Пахотные земли, пастбища, плантации и городские территории расширились в последние десятилетия, что сопровождалось значительным увеличением потребления энергии, воды и удобрений, а также значительными потерями биоразнообразия [5]. С середины XX века антропогенное воздействие усилило трансформацию природных ландшафтов провинции. Азербайджан пережил два периода обезлесения, в результате которых площадь лесов сократилась с 2,6 млн

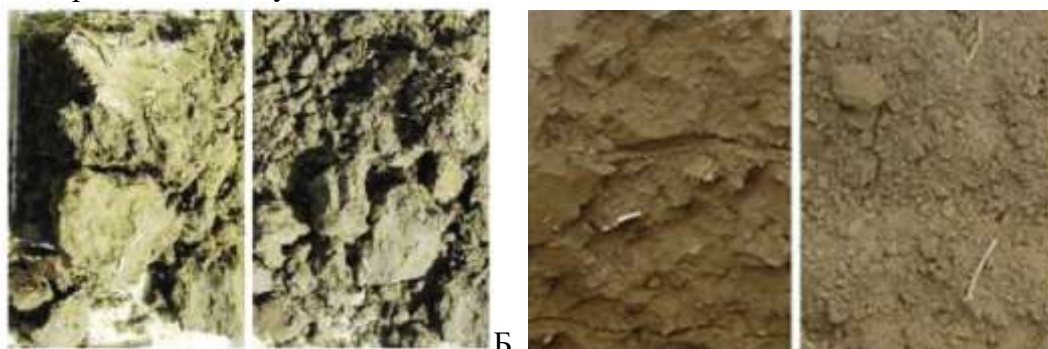
га, или 30 % территории страны, до 1,14 млн га к 2015 году. Первый период длился с 1862 по 1923 год, когда древесина была необходима для строительства объектов нефтедобычи. Второй - после обретения независимости от Советского Союза. За период 1924-2018 гг. абсолютная численность населения на исследуемой территории увеличилась в 3-4 раза. Перенаселение и спрос на природные ресурсы усилили напряжение между ландшафтами с ограниченными природными ресурсами и экологическим потенциалом и привели к нарушению экологического равновесия. Такие изменения в землепользовании позволили человеку столкнуться с проблемой компромисса между насущными потребностями человека и сохранением способности биосферы предоставлять товары и услуги в долгосрочной перспективе. Этот процесс еще больше усилил антропогенную трансформацию. В то же время такие антропогенные процессы, как террасирование, ирригация, мелиорация, строительство гидротехнических сооружений и дорог, привели к формированию новых урбанистических ландшафтов. В настоящее время в провинции практически нет земель, не подверженных влиянию человеческой деятельности. Население, сельское хозяйство, транспорт и туризм являются важнейшими факторами антропогенной трансформации ландшафтов на исследуемой территории. Изучение антропогенных факторов трансформации природных биомов региона необходимо для определения путей снижения ущерба местным биотомам. На исследуемой территории широко распространены специфические для провинции виды растительности, в том числе многочисленные эндемичные и реликтовые растения. Предгорья региона, низкогорные и среднегорные районы когда-то были покрыты лесами. В советский период использование лесов Тальшских гор Азербайджана было организовано в централизованном порядке. Нерегулируемый сбор древесины, а также все более активное использование лесов под пастбища привели к деградации и гибели большого количества деревьев. В результате местные экосистемы полностью изменились: антропогенная деятельность уменьшила площадь лесов, резко изменив их границы.

Уменьшение площади лесов тесно связано с ростом численности населения и населенных пунктов, развитием сельского хозяйства в регионе, незапланированной вырубкой лесов и выпасом скота. Одним из антропогенных факторов, влияющих на ландшафт природного региона, является также рост строительства объектов для туризма и отдыха [6,7]. На Ленкоранской равнине по обочинам дорог и по краям сеносов, используемых в сельском хозяйстве, высажены искусственные лесные полосы. Установлено, что лесные полосы уменьшают испарение влаги из почвы на 20-30% и скорость ветра на 30-40%. Полоса леса воздействует на расстояние, в 20-25 раз превышающее ее высоту. При этом полосы высотой 20 см могут оказывать агробιοлогический эффект на расстоянии 400-500 метров. Первые полезащитные лесные полосы в Азербайджане были созданы в 1930 году для защиты чайных плантаций на Ленкоранской области. Лесные полосы высаживают по направлению длины и ширины полей, их высаживают в сеточных конструкциях рядами и группами.

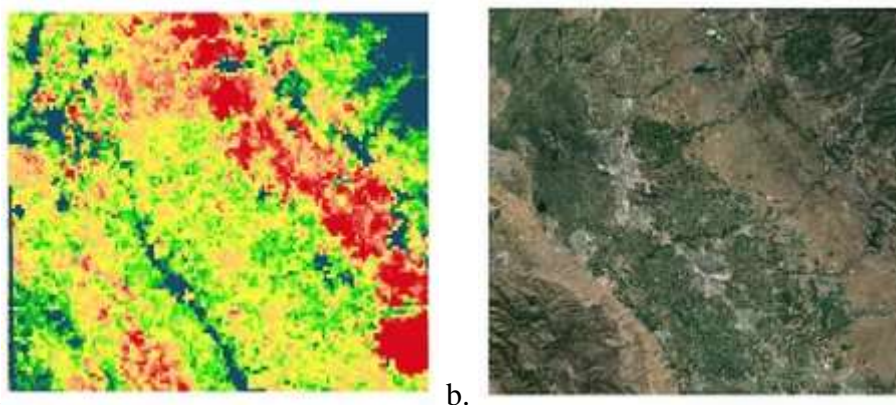
Методы. Исследования охватили территории сел Гурунба, Мамуста, Сарин-булаг, Талишли, Узумчулук, Валади, Урга, Тангиван, Моллакэнд, Параканд, Сепради, Косалар Ленкоранского района по выбранному маршруту. Для исследования были взяты образцы почвы из десяти точек на территории Ленкоранского района.

Результаты. Степень антропогенной трансформации колеблется в зависимости от геоморфологических условий, климатических условий и местной хозяйственной деятельности. Для эффективного сохранения биоразнообразия на любом уровне, включая редкие виды и компоненты уникальных сообществ, необходима срочная защита местных местообитаний. Сохранение этой территории для будущих поколений требует целенаправленных действий по предотвращению пагубной деятельности человека. В настоящее время активизация хозяйственной деятельности людей на территории района привела к существенному изменению и перестройке компонентов ландшафта, деградации чувствительных экосистем района и возникновению редеривационных комплексов на месте. Поэтому удаленность от населенных пунктов существенно влияет на соседние лесные

массивы. Биоразнообразие и плотность видового состава лесов тем выше, чем дальше они удалены от населенных пунктов. Иными словами, с увеличением расстояния от городской территории деградация лесов уменьшалась.

А. Б.
Рисунок 1. Образцы горно-желтой почвы (Ленкоранский район, 2023 г.)

а. б.
Рисунок 2. а. Вегетационный индекс по спутниковым снимкам б. Спутниковые данные натуральной растительности горно-желтой почвы (Ленкоранский район, 2023 г.)

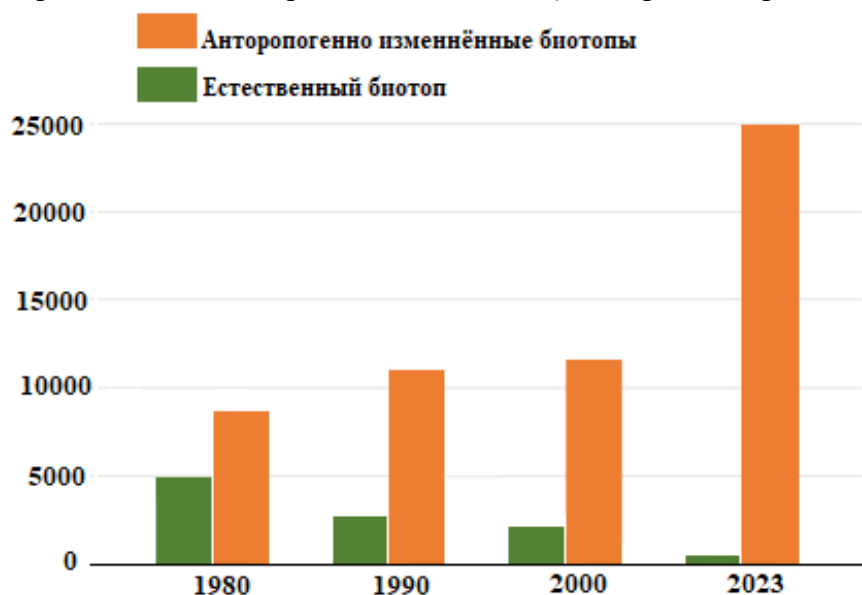

Рисунок 3. Динамика изменения антропогенных и природных биотопов в Ленкоранской области в 1980–2023 гг.

В горной экосистеме естественные фитоценозы, особенно реликтовые леса, не подверглись оледенению третьего и четвертого периодов. *Ruscus hyrcana* Worono, *Ilex hyrcana* Pojark, *Buxus hyrcana* Pojark., *Alcea lencoranica* Iljin., *Celtis caucasica* Willd. и другие реликтовые виды. *Quercus castanifolia* С.А. Мей, *Quercus macranthera* Fisch., *Fagus Lucida*, *Astragalus leptophysus.*, *Carex lasiocarpa*, *Vicia sativa* L., *Hieracium lachenalii*, *Trifolium pratense* L., *Scrophularia nodosa* L., *Orobanche lutea*, *Aster* L., *Verbascum sinuatum* L., *Geranium*

sanguineum, *Geranium bohemicum*, *Geranium sylvaticum*, *Echinacea purpurea*, *Veronica filiformis*, *Veronica persica*, *Veronica longifolia* являются эндемичными видами.

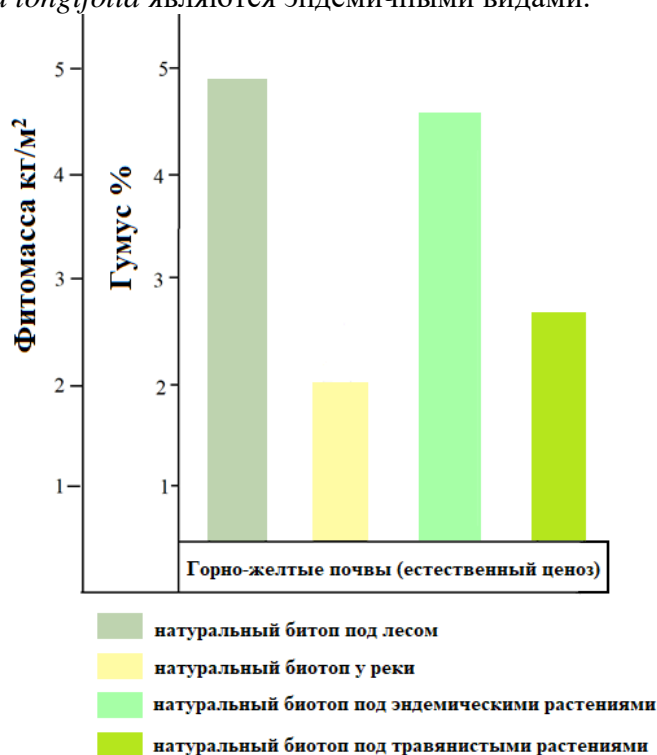

Рисунок 4. Связь между естественной массой растений и количеством гумуса в почвах

Рисунок 5. Избранные ключевые участки в натуральных биотопах

Для поддержания экологического равновесия и сохранения потенциала к самоочищению и самовосстановлению почв городских территорий в условиях воздействия антропогенных факторов, вызывающих деградационные процессы в почвенном покрове, необходимо проводить постоянный мониторинг их состояния. Полученные данные позволяют оценить состояние почвенного покрова городских территорий.

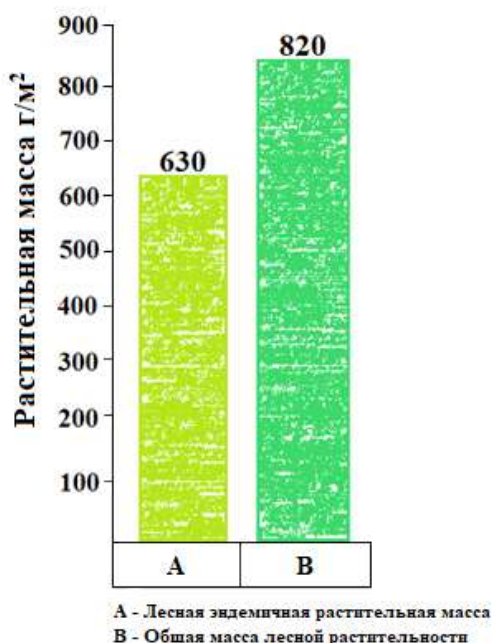

Рисунок 6. Надземная растительная масса в природных ценозах

Выводы. Исследование показало, что нарушение лесов связано с расстоянием до городских районов и деятельностью человека. Природные экосистемы практически полностью утрачены из-за значительной антропогенной трансформации. Экологический дисбаланс ландшафтов напрямую связан с антропогенным воздействием, что проявляется в быстром разрушении экосистем, сокращении биоразнообразия, снижении биологической продуктивности. Богатство и интенсивность видового состава лесов возрастают по мере удаления от населенных пунктов. Основными факторами, ограничивающими восстановление естественных биомов, являются выпас скота, вырубка деревьев и продолжающееся осушение болотных и луговых земель. Для решения проблем, возникающих в результате антропогенного воздействия на природные ландшафты Ленкоранской области, необходимо дальнейшее регулирование, управление и планирование существующих антропогенных воздействий. Для эффективного сохранения всего биоразнообразия видов растений и животных, в том числе редких видов и компонентов уникальных сообществ, необходимо обеспечить срочную охрану мест обитания. Задача состоит в том, чтобы обеспечить хорошие экономические возможности для местного населения, сохранив при этом экосистему Гирканского леса в долгосрочной перспективе сельское хозяйство должно планироваться целенаправленно, с ограничением антропогенного воздействия определенными рамками. В то же время экологическое разнообразие и природные особенности исследуемой территории должны серьезно учитываться при оптимизации любых природоохранных мероприятий.

ЛИТЕРАТУРА

1. Clevers, J.G, Gitelson, AA. Remote estimation of crop and grass chlorophyll and nitrogen content using red-edge bands on Sentinel - 2 and - 3. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation* - 2013. - No. 23 - pp. 344-51
2. Huete, A.R. A soil-adjusted vegetation index (SAVI). *Remote Sensing of Environment* - 1988. - 25(3) - pp. 295-309
3. Morgan, R.P.C. *Soil Erosion and Conservation* 3rd Edition. Wiley-Blackwell Publisher. - 2005. - 320 p.
4. Uphoff, N., Thies, J. *Read sample Biological Approaches to Regenerative Soil Systems (Books in Soils, Plants, and the Environment)* 2nd Edition. ISBN-10 0367554712, CRC Press, USA, - 2023. - 606 p.
5. Nasirova, A.I., Aliyeva, M.M., Mammadova, R.N., Hasanova, T.A. Bioecological Edificators of Gray-Brown Soils in Ganja-Gazakh Massif (Azerbaijan) // *Environment and Ecology Research*, - 2022. - Vol. 10, - No. 3, USA, - pp. 392 - 397 <http://dx.doi.org/10.13189/eer.2022.100307>
6. Аскерова, Г.Ф., Гасанова, Т.А., Гаджиева, Г.А. Диагностические показатели современного состояния почв (cambisols) Малого Кавказа // *Международный научно-практический журнал ENDLESS LIGHT IN SCIENCE*. № 1. 20 января. ОФ “Международный научно-исследовательский центр “Endless Light in Science” Алматы, Казахстан, - 2024. - с. 186-192 <http://dx.doi.org/10.24412/2709-1201-2024-186-192>
7. Насирова, А.И., Гасанова, Т.А. Современные исследования показателей качества растений в сельскохозяйственных ареалах // *Сборник материалов VI международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы науки и образования»* Издательство «АНО ДПО ЦРОН», г. Москва, 6 марта, - 2024. - с. 88-96 <http://dx.doi.org/10.26118/2500.2024.17.20.026>

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-14-16

АУКЦИОНҒА ЖӘНЕ КОНКУРСҚА ШЫҒАРЫЛАТЫН ЖЕР УЧАСКЕЛЕРІ ҚҰНЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕМЕСІ

ЖҮСІП НАЗИРА МАРАТҚЫЗЫ

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті
Жер ресурстарын басқару және дизайн факультетінің 4 курс студенті

БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ

Ғылыми жетекші, Астана қ. Қазақстан

***Аннотация:** Бұл мақалада жер учаскелерінің аукцион және конкурстық тәсілдер арқылы бөлінуіне қатысты құнның экономикалық негіздемесін қарастыруға баса назар аударылады. Жер учаскелерін бөлуде аукцион мен конкурс әдістерінің ерекшеліктері, олардың жер учаскелерінің құнының белгілеудегі рөлі талданады. Қазақстандағы тәжірибе мен шетелдік үлгілер салыстырылады. Мақаланың мақсаты – аукциондар мен конкурстар арқылы жер учаскелерін бөлінудің тиімді әдістерін анықтау және олардың экономикалық негізделуін қамтамасыз ету.*

***Тірек сөздер:** жер учаскелері, аукциондық әдіс, конкурстық әдіс, нарықтық бағалау, жер қатынастары, электронды аукцион.*

Жер учаскелері кез келген мемлекеттің экономикалық дамуында маңызды рөл атқарады, себебі олар өндіріс, ауыл шаруашылығы, құрылыс және инфрақұрылым сияқты негізгі салалардың негізін құрайды. Жер ресурстарының шектеулілігі мен оларды дұрыс пайдаланудың маңыздылығы жерді басқару, бөлу және оның құнын анықтау мәселелерін өзекті етеді. Мемлекеттік меншікке тиесілі жер учаскелерін пайдалануға беру кезінде аукциондар мен конкурстар арқылы әділ және ашық бағалау жүйесін қамтамасыз ету маңызды.

Жер учаскесінің құнын анықтау және оның экономикалық негіздемесін жасау – жер қатынастарының тиімділігін арттыруға бағытталған маңызды қадамдардың бірі. Жер құнының дұрыс анықталуы мемлекеттің экономикалық тұрақтылығына, бюджетке түсетін кірістердің артуына және инвестициялық тартымдылықтың жоғарылауына ықпал етеді [1]. Әсіресе, аукцион мен конкурс әдістерінің қолданылуы жер учаскесін нарықтық шарттарда бөлуді қамтамасыз етіп, жерді тиімді пайдалануға қызығушылық туғызады.

Бұл мақалада жер учаскелерінің аукцион және конкурстық әдістер арқылы бөлінуіне қатысты экономикалық негіздемені қарастыру, жер бағасын қалыптастыруда қолданылатын бағалау әдістерін талдау, сондай-ақ жер қатынастарының құқықтық және экономикалық аспектілерін зерделеу мақсатында зерттеу жүргізіледі.

Аукцион және конкурстық әдістердің айырмашылығы

Жер учаскелерін бөлудің аукцион және конкурстық әдістері – нарықтық экономикада кең таралған тәсілдер. Екеуінің де мақсаты – жерді тиімді, әділ және ашық түрде пайдалануға беру, алайда олардың ерекшеліктері мен артықшылықтары әртүрлі.

1. Аукцион әдісі

• Мәні: Аукцион – ең жоғары баға ұсынған қатысушыға жер учаскесін сату немесе жалға беру әдісі. Аукцион барысында қатысушылар бастапқы бағаға өз ұсыныстарын қосып, бәсекелестік негізінде бағаны көтереді. Ақырында ең жоғары баға ұсынған тұлға жеңімпаз деп танылады.

• Артықшылықтары: Аукцион әдісі нарықтық шарттарда жердің шынайы құнын анықтауға мүмкіндік береді, өйткені баға ұсыныстары бәсекелестік негізде қалыптасады. Бұл әдіс бюджетке қосымша кіріс түсіруге, сонымен қатар жерді ашық және әділ бөлуді қамтамасыз етуге көмектеседі.

- Кемшіліктері: Аукцион тек баға негізінде шешім қабылдауға бағытталғандықтан, жер учаскесінің пайдаланылу мақсатын, әлеуетті экологиялық немесе әлеуметтік әсерлерді ескермейді. Жоғары баға ұсынған қатысушы міндетті түрде жерді тиімді немесе дұрыс пайдалана алады деген кепілдік жоқ.

2. Конкурстық әдіс

- Мәні: Конкурс – жер учаскесін беру кезінде тек бағаны емес, сонымен бірге белгілі бір шарттар мен талаптарды да ескеретін әдіс. Қатысушылар өздерінің бизнес-жоспарларын, инвестициялық жобаларын немесе жерді пайдалану жоспарларын ұсынады. Жеңімпаз тек баға емес, ұсынған жоспардың сапасы мен әлеуеті негізінде анықталады.

- Артықшылықтары: Конкурс жерді тиімді пайдалану, әлеуметтік-экономикалық дамуға үлес қосу сияқты факторларды ескеруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы жерді пайдалану мақсатын нақтылауға, сапалы жобаларды қолдауға және экологиялық талаптарды сақтауға жағдай жасалады.

- Кемшіліктері: Конкурстық әдісте жердің нарықтық құнын анықтау мүмкіндігі шектеулі, себебі бәсекелестік негізде баға белгіленбейді. Сонымен қатар, конкурс нәтижесінде субъективті шешімдер қабылдануы мүмкін, бұл әділдікке қатысты күмән тудыруы мүмкін.

3. Негізгі айырмашылықтары:

- ✓ Баға белгілеу тәсілі: Аукционда тек баға негізінде шешім қабылданады, ал конкурста бағаға қоса қосымша критерийлер (жоспарлар, жобалар) ескеріледі.

- ✓ Мақсаттылық: Конкурс жерді нақты мақсатта пайдалану мүмкіндігіне басымдық берсе, аукцион көбіне жоғары табыс алуға бағытталған.

- ✓ Шешім қабылдау үрдісі: Аукцион нәтижесі бағаларға байланысты жылдам шешілсе, конкурс барысында ұсыныстарды бағалау үшін қосымша уақыт пен талдау қажет.

Қазақстандағы және шетелдегі жер учаскелері құнының экономикалық негіздемесі тәжірибесі. Жер учаскелерінің аукцион және конкурстық әдістер арқылы бөлінуі әлемнің көптеген елдерінде қолданылатын тәжірибе. Бұл тәсілдер жер ресурстарын нарықтық құны бойынша әділ және тиімді пайдалану мүмкіндігін береді. Қазақстан мен шет елдердегі тәжірибе ерекшеліктері осы бағыттағы тәжірибені дамытудың жаңа жолдарын ұсынады.

Қазақстанда жер учаскелерін аукцион немесе конкурс арқылы беру тәжірибесі 2016 жылдан бастап қолданысқа енгізілді [2]. Бұл тәсіл жерді ашық және бәсекеге қабілетті негізде пайдалануға беру мақсатында іске қосылған. Қазақстанда жерді электронды аукцион арқылы сату жүйесі енгізілген. Бұл жүйе аукциондарды ашық және қолжетімді етуге, бюрократиялық кедергілерді азайтуға ықпал етеді. Электронды аукцион жерді бөлу үдерісін жеңілдетеді, сондай-ақ нарықтағы сұраныс пен ұсынысты анықтап, жер құнын әділ бағалауға мүмкіндік береді.

Шет елдерде, әсіресе дамыған мемлекеттерде, жер учаскелерін бөлу және бағалауда түрлі тиімді тәсілдер қолданылып келеді. Әр елдің жерді басқару әдістері оның заңнамалық, экономикалық және әлеуметтік ерекшеліктеріне байланысты өзгешеленеді. АҚШ-та жерді аукцион арқылы сату және жалға беру – кең таралған тәжірибе. Жерді нарықтық құнмен беруде аукциондар маңызды рөл атқарады. Әсіресе, ауыл шаруашылығы мен коммерциялық мақсатта пайдаланылатын жерлерде аукцион әдісі қолданылады. АҚШ-та жердің бағасы аймақтың экономикалық дамуына, инфрақұрылымға және табиғи ресурстарға тәуелді. Электронды аукциондар, сонымен қатар экологиялық талаптарды ескеру тәжірибеге енгізілген [3].

Жер учаскелерін аукцион және конкурстық әдістер арқылы бөлу – жерді нарықтық негізде бағалап, оны әділ әрі тиімді пайдалану үшін маңызды тәсіл. Жердің экономикалық негізделген құнын анықтау бюджетке қосымша кіріс әкеліп қана қоймай, жер ресурстарын ұтымды басқаруға және мемлекет экономикасын дамытуға жағдай жасайды. Аукцион әдісі арқылы жер құнын бәсекелестік негізде нарықтық шарттар бойынша белгілеу, ал конкурстық әдіс арқылы әлеуетті жобалар мен әлеуметтік-экономикалық тиімділікті ескере отырып, жерді пайдалануға беру – жер қатынастарының сапасын арттырады. Қазақстан жерді бөлу

тәжірибесін жетілдіруде шет елдердегі озық үлгілерден үйреніп, әлеуметтік, экологиялық және экономикалық талаптарды ескеретін жаңа тәсілдер енгізуге ұмтылуы қажет.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Chertovitsky A. «Actual issues of rational and effective use of land resources» // International agricultural journal. - 2019
2. С 1 июля 2016 г. в Казахстане стартует продажа земли: что нужно знать? / Сайт Интернет Портал Нур. URL: <https://www.nur.kz/1104517-kazakhstan-prodaet-zemlyu.html>
3. Белякова А.М.. «Опыт аренды земель сельскохозяйственного назначения в странах Евросоюза и в США» // ВИАПИ имени А.А. Никонова, Москва

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-17-19
ӘОЖ 631.111.2

БҰЗЫЛҒАН ЖЕРЛЕРДІ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ

**АСИЛОВА АРУЖАН ҚАЙРАТҚЫЗЫ, КЕНЖЕБЕКОВА ШӘКИЗАТ
МАРАТҚЫЗЫ**

Кадастр кафедрасының 4 курс студенттері, Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан

БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗИНОВИЧ

Кадастр кафедрасының аға оқытушысы, Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан

***Аңдатпа:** Бұзылған жерді қалпына келтіру-тозған немесе бүлінген учаскелерді қалпына келтіру және олардың бұрынғы немесе балама өнімді күйіне айналдыру процесі. Бұл процесс бұзылған экожүйенің барлық аспектілерін, соның ішінде топырақты, су балансын, өсімдіктер мен жануарлар әлемін қамтиды. Қалпына келтіруге және басқаруға ықпал ету процесі; экологиялық тұтастық биоәртүрліліктің, экологиялық процестер мен құрылымдардың, аймақтық және тарихи контексттің және тұрақты мәдени тәжірибелердің өзгергіштігінің маңызды ауқымын қамтиды. Бұзушылықтар ландшафтта тау-кен өндірісі, ауыл шаруашылығы және қалалар, жайлылығы жоғары елді мекендер, жолдар, құбырлар және электр беру желілері құрылысы сияқты адам әрекетінен туындауы мүмкін. Ашық тау-кен жұмыстары жер асты жұмыстарына қарағанда ландшафттың айтарлықтай бұзылуына әкеледі. Бұзушылықтар су тасқыны, өрт, дауыл және көшкін сияқты табиғи құбылыстардан да туындауы мүмкін. Бұзушылықтардың қарқындылығы мен қасиеттері жердің деградация дәрежесін және бұзушылықтарды жою үшін адамның араласу қажеттілігін анықтайды.*

***Кілт сөздер:** Ландшафт, экожүйе, деградация, рекультивация, мелиорация, фитомелиоратив, агроселекция.*

"Бұзылған жерлерді қалпына келтіру" деп Жердің экологиялық немесе әлеуметтік-инфрақұрылымдық жағдайын қалпына келтіру процесін түсінуге болады. Жұмыстың бұл түрі табиғи ресурстарды сақтау және тұрақты даму мақсатында жүргізіледі. Бұзылған жерлерді қалпына келтіру бірнеше бағытта жүзеге асырылады:

1. табиғи қалпына келтіру: мұнда табиғи процестерді, яғни топырақты, өсімдік жамылғысын қалпына келтіруге бағытталған жұмыстар жасалынады.

2. технологиялық қалпына келтіру: бұл жағдайда терең бұзылуларды түзету үшін арнайы техника қолданылады. Бұл топырақтың жаңа қабаттарын төсеуді немесе еріген жерлерді қалпына келтіруді қамтиды.

3. экологиялық қалпына келтіру: Биоәртүрлілікті қалпына келтіру, көгалдандыру және жасыл аймақтарды құру сияқты шаралар бар.

4. құрылымдық қалпына келтіру: көбінесе ғимараттарды, құрылыстарды, жолдарды және су жүйелерін жөндеу.

Жерді қалпына келтіру екі кезеңде жүзеге асырылады:

Техникалық рекультивация жерді ауыл шаруашылығында одан әрі мақсатты пайдалануға дайындаудан тұрады: құнарлы қабатты қалпына келтіру, бетті тегістеу, өсімдіктерге улы заттарды жою немесе бейтараптандыру, мелиорациялық және басқа құрылыстар салу.

Бұзылған жерлерді қалпына келтірудің техникалық кезеңдері беткейлерді жоспарлауды, қалыптастыруды, топырақтың құнарлы қабатын алып тастауды және қолдануды, гидротехникалық шараларды және мелиорациялық құрылыстарды орналастыруды көздейді.

Бұл жұмыстарға гидротехникалық және мелиорациялық құрылыстарды салу және қалпына келтірілген жерлерді бастапқы мақсатта пайдалану үшін қажетті басқа жағдайлар кіреді. Егістік жерлерді нысаналы мақсаты бойынша немесе топырақ құнарлылығын қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды жүргізу үшін одан әрі пайдалану кезінде (биологиялық кезең). Өңделетін учаскенің бағытына байланысты жерді өңдеудің техникалық кезеңін іске асыру кезінде мыналарды орындайды. Өңделетін жердің бағытына байланысты келесі негізгі операциялар орындалады:

- Үйінділердің бетін өрескел және таза тегістеу; төбелерді, су құбырларын және дренаждық арналарды толтыру; беткейлерді тегістеу немесе террассалау; штректерді толтыру және тегістеу;

- Ірі экспорт.

Биологиялық мелиорация-флора мен фаунаны қалпына келтіруге бағытталған агротехникалық және фитомелиоративтік әдістерді қоса алғанда, топырақ құнарлылығын қалпына келтіруге бағытталған іс-шаралар. Биологиялық қалпына келтіру ауылшаруашылық және орман шаруашылығы болуы мүмкін. Ауыл шаруашылығын қалпына келтіру қалпына келтірілген жерлерде шабындықтар, жайылымдар, егістік жерлер, көпжылдық жеміс-жидек екпелерін құруды қамтиды. Орманды қалпына келтіру әртүрлі мақсаттағы және құндылығы бар ормандарды құру үшін бұзылған жерлерге ағаш дақылдарын отырғызуды қамтиды. Жерді қалпына келтіру әдістері мен Жердің физикалық-географиялық, экономикалық ерекшеліктерімен, пайдалы қазбаларды өндіру технологияларымен, пайдалы қазбалардың қасиеттерімен, аршылған жыныстардың физикалық-химиялық қасиеттерімен және басқа жағдайлармен анықталады. Заңнама талаптарына сәйкес, барлық өнеркәсіптік ұйымдар пайдалы қазбаларды өндіруге бөлінген жер учаскелерінен құнарлы гумус қабатын алып тастап, оны қалпына келтіру үшін пайдалануға міндетті. Ауыл шаруашылығында пайдалану үшін гумустың мөлшері кемінде 1-2%, қара топырақтар үшін - 2-2,5% болатын жоғарғы құнарлы қабат алынып тасталады [2].

Бүгінде бұзылған жерлерді қалпына келтіру үшін әртүрлі техникалық әдістер мен әдістер қолданылады. Бұл әдістерді таңдау Жердің табиғи жағдайына, жойылу себебіне және қалпына келтіру мақсатына байланысты туындайды. Негізгі технологияларға тоқталайық:

1. топыраққа түзетулер енгізу (қалпына келтіру)

- Топырақтың құнарлылығын қалпына келтіру үшін органикалық тыңайтқыштарды (компост, гумус және т.б.) қолдану. Бұл топырақтың құрылымын жақсартады және оның ылғалды сақтау қабілетін арттырады.

- Топырақтың қышқылдығы мен сілтілігін реттеу: егер топырақтың рН деңгейі өте жоғары немесе төмен болса, оны әк, әк тыңайтқышы немесе басқа реттегіштермен реттеледі.

2. эрозиямен күресу.

Топырақтың беткі қабатын жақсарту: топырақ эрозиясына ұшырамауына топырақтың беткі қабатын ерітінділермен бекітеміз немесе ерекше өсімдіктерді отырғызамыз.

Өсімдік жамылғысын отырғызу: өсімдік тамырларын зиянкестерден сақтау. Агротехникалық әдістер бұзылған жерлердің топырақ құрылымын жақсартуға және оның құнарлығын арттыруға бағытталған:

-Топырақ өңдеу: Топырақтың құрылымын жақсарту үшін оны қопсыту, тырмалау және қазу сияқты әдістер қолданылады. Бұл топырақтың тығыздығын азайтып, оның ауа өткізгіштігін арттырады.

-Тыңайтқыштар пайдалану: Топыраққа органикалық және минералды тыңайтқыштар енгізу арқылы оның құнарлығын арттыру. Бұл әдіс қоректік заттардың тапшылығын толтырады.

-Егіс айналымы: Әртүрлі дақылдарды кезектестіру арқылы топырақтың құнарлығын сақтау және зиянкестер мен ауруларды бақылау.

-Топырақ ерітіндісін түзету: Топырақтың рН деңгейін реттеу үшін әк немесе гипс сияқты заттар қолданылады[3].

Бұзылған жерлерді қалпына келтіру — өзекті және маңызды мәселе, ол мемлекеттік органдардың, бизнес құрылымдарының және жергілікті қауымдастықтардың бірлескен күш-жігерін талап етеді. Нәтижеге жету үшін заманауи технологияларды енгізу, ғылыми деректерге сүйену және тұрақты жер өңдеу әдістерін қолдану қажет. Жерлерді қалпына келтіру экология мен экономика тұрғысынан маңызды, өйткені ол ауыл шаруашылығының өнімділігіне және табиғи ресурстардың тиімді пайдалануына әсер етеді. Рекультивация, агролесоводство және су ресурстарын басқару секілді әдістер экожүйелерді қалпына келтіріп, биоәртүрлілікті сақтауға, сондай-ақ жергілікті тұрғындардың тұрмыс сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Бұл мәселені шешу үшін барлық деңгейлерде ынтымақтаса отырып, экологиялық апаттардың алдын алу үшін кешенді шаралар қабылдау қажет [4].

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Жерді рекультивациялау - Stud.baribar.kz
2. Қазақстан Республикасының Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa?lang=kk>
3. Бұзылған жерлерді қалпына келтіру <https://www.gov.kz/memleket/entities/karaganda-aktogay/documents/details/296936?ysclid=m3h2vrmrad873116683>

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-20-22

ГАЗ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ АЛҚАПТАРЫНЫҢ ЖАЙ-КҮЙІН МОНИТОРИНГЛЕУ

**АБДУЛЛА СӘУЛЕ БАУЫРЖАНҚЫЗЫ,
БЕКБОЛАТ АРАЙЛЫМ ДӘУЛЕТБЕКҚЫЗЫ**

С.Сейфуллин атындағы Қазақ Агротехникалық Зерттеу Университеті КеАҚ Жер ресурстарын басқару, сәулет және дизайн факультеті «Кадастр» кафедрасы мамандығының студенттері, Астана, Қазақстан

БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ

С.Сейфуллин атындағы Қазақ Агротехникалық Зерттеу Университеті КеАҚ Жер ресурстарын басқару, сәулет және дизайн факультеті «Кадастр» кафедрасының аға оқытушысы, Астана, Қазақстан

Аннотация. Ауыл шаруашылығы - азық-түлік қауіпсіздігін және агроөнеркәсіптік кешеннің тұрақты дамуын қамтамасыз ететін экономиканың маңызды саласы болып табылады. Ауылшаруашылық ресурстарын тиімді басқару жерлердің жай-күйін үнемі бақылауды қажет етеді. Дәстүрлі бақылау әдістері көбінесе көп уақытты қажет етеді, қымбатқа түседі және өзгерістерге тез жауап бермейді. Осыған байланысты ГАЗ (географиялық ақпараттық жүйелер) және қашықтықтан зондтау үлкен аумақтардағы ауылшаруашылық жерлерінің жай-күйі туралы ақпаратты жоғары дәлдікпен жинауға және талдауға мүмкіндік береді. Бұл мақаланың мақсаты-ауылшаруашылық жерлерін бақылау үшін ГАЗ технологияларын қолданудың негізгі аспектілерін қарастыру.

Түйінді сөздер: географиялық ақпараттық жүйе, геоақпараттық технологиялар, ауыл шаруашылық кәсіпорындары.

ГАЗ ұғымына тоқталсақ, географиялық ақпараттық жүйе немесе ГАЗ-бұл деректерді электрондық картада көрсетуге мүмкіндік беретін компьютерлік жүйе. ГАЗ арқылы жасалған карталар жаңа ұрпақтың карталарын батыл атауға болады. ГАЗ карталарына тек географиялық ғана емес, статистикалық, демографиялық, техникалық және басқа да көптеген деректерді салуға және оларға әртүрлі аналитикалық операцияларды қолдануға болады. ГАЗ әдеттегі қағаз карталарын пайдалана отырып, байқауға қиын немесе мүмкін емес жасырын байланыстар мен үрдістерді анықтауға бірегей қабілетті. Біз жеке бөлшектердің механикалық жинағы емес, біздің деректеріміздің жаңа, сапалы, мағынасын көреміз.

ГАЗ деректері негізінде жүзеге асырылатын жоспарлау кадрлар немесе техника жетіспеген жағдайда жұмыста тұрып қалуды қысқартуға (немесе толық алып тастауға), өңделетін алаң бірлігіне агротехникалық операциялардың құнын төмендетуге және өнімділік көрсеткіштерін жақсартуға мүмкіндік береді.[1]

1. Агротехникалық операциялардың мониторингі және егістіктің жай-күйі

Осы міндетті шешу барысында барлық агротехникалық операцияларды, оларды жүргізуге арналған шығындарды тіркеу, жер бетіндегі өлшеулер, агрономдардың сараптамалық бағалаулары және Жерді қашықтықтан зондтау деректері (аэро және ғарыштық суреттер) арқылы егістіктің жай – күйін тіркеу жүзеге асырылады.

Мониторинг үшін егістіктің әрбір жұмыс учаскесі бойынша топырақты агрохимиялық талдау деректері маңызды. Олар екі жолмен алынуы мүмкін:

- сынама іріктегіштерді және сынамаларды талдау жөніндегі зертханаларды қолдана отырып, жеке ізденістер нәтижесінде;

- мамандандырылған ұйым орындаған агрохимиялық зерттеулер нәтижесінде.[2]

2. Дақылдардың өнімділігін болжау және шығындарды бағалау

Түсімділікті болжау жүйесі табиғи-климаттық жағдайлардың әсерін ескере отырып, егістіктің жай-күйін бақылау әдістерінде құрылады. Бұл технология ауыл шаруашылығы дақылдарының даму динамикасын, вегетация жағдайларын қадағалауға, олардың пісу мерзімдерін және жинауды бастаудың оңтайлы мерзімдерін анықтауға, нақты жағдайлар үшін тұрақты болуы мүмкін өнімділіктің ең аз және ең жоғары деңгейлерінде экономикалық талдау жүргізуге мүмкіндік береді.

Өрістің әр түрлі учаскелерінде алынған өнімділік болжамын ескере отырып (шығындар мен ықтимал алынатын пайданы қоса алғанда) егістіктерді сараланған өңдеу туралы шешім қабылданады. Екінші жағынан, кедей жерлердегі егіннің әлеуетіне сәйкес ықтимал шығындарды талдауға болады. Шаруашылық алқаптарында өнімділік деңгейін неғұрлым дәл анықтау үшін компьютерлік мониторинг жүйесі пайдаланылады.

Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының картографиялық жүйесінің тиімді жұмыс істеуі әр текті ақпаратты бірыңғай кеңістіктік деректер базасына біріктірген кезде ғана мүмкін болады. Мұндай интеграция деректердің объектілік моделін құру жолымен жүзеге асырылады:

- картографиялық қабаттар;
- объектілер бойынша ақпараты бар кестелер (егіс алаңдары, мал басы, Ауыл шаруашылығы өнімдері мен азық-түлікті өндіру, өткізу және тұтыну көлемі және т.б.);
- аэро және ғарыштық суреттер.

Бұл жүйеде деректерді талдау картографиялық талдау құралдарымен жүргізіледі, бұл өнімділік өсуінің немесе төмендеуінің кеңістіктік белгілі бір деректерін алуға мүмкіндік береді.

Дақылдардың өнімділігін болжау және шығындарды бағалау нәтижесінде басшылық кәсіпорын болашақта қажет ететін жабдықтар мен материалдардың оңтайлы бағасын есептей алады және ауыл шаруашылығы өнімінің сатып алу бағасын анықтай алады.

3.Техниканы пайдалануды жоспарлау, мониторингілеу және талдау

Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының техникалық кіші жүйесі де геоақпараттық технологияларды пайдаланудан тыс қалмайды. Ол қамтиды:

- техниканы пайдалану және оны жөндеу кестесін жасау;
- техника мен жанар-жағармай материалдарын пайдалануды талдау (техниканың барлық орын ауыстыруын, жүріс пен өңделген алаңдарды есептеу);
- базадан өңделетін алқаптарға дейін техниканың қозғалысы мен тасымалдаудың оңтайлы бағыттарын анықтау;
- қабылдау пункттеріне дейін өнімді жеткізудің оңтайлы бағыттарын анықтау;
- далалық жұмыстарды орындау кезінде техниканың қозғалу жылдамдығын бақылау;
- сандық карта бойынша ауыл шаруашылығы өнімдерін тапсыру алаңдары мен пункттері арасындағы оңтайлы қашықтықты немесе гонның ұзындығын анықтау;
- тракторист-машинистердің есеп парақтарын қалыптастыру;
- автокөліктің жол парақтарын қалыптастыру. [3]

ГАЖ-технологияларды қолдану арқылы агрономдың автоматтандырылған жұмыс орны:

- егін шығымдылығы, дақылдар, қолданылатын тыңайтқыштар мен қорғау құралдары бойынша егіс тарихын жүргізуді қарастырады;
- егістіктің жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тыңайтқыштарды енгізуді жоспарлауға мүмкіндік береді;
- жұмыс сапасын бағалау және оларды жоспарлау бойынша ұсыныстар әзірлеу кезінде ақпараттық қолдау көрсетеді.[4]

Ауылшаруашылық жерлерін бақылауда ГАЖ технологияларын қолдану агроөндірісті басқаруды тиімділік пен тұрақтылықтың жаңа деңгейіне шығаруға мүмкіндік береді. ГАЖ арқылы алынған деректердің дәлдігі мен жеделдігі фермерлерге өсімдіктер мен топырақ жағдайының өзгеруіне уақытылы жауап беруге, дақылдарды күту бойынша негізделген шешімдер қабылдауға және ресурстардың шығындарын оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Технология өнімділікті болжауға көмектеседі, бұл әсіресе климаттың өзгеруі мен тұрақсыз ауа-райы жағдайында маңызды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. <https://www.esri-cis.com/ru-ru/what-is-gis/overview>
2. Земледелие. Под. ред. А.И. Пупонина.- М.: 2004. – 552 с.
3. Әліпбеков Н. Көкөнісөсіруші фермер анықтамалығы: Уч.пос.- Астана: Фолиант, 2009.
4. Куренков В. О. Использование ГИС в сельском хозяйстве как приоритетное направление информационной поддержки принятия решений

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-23-25
ЭОЖ 631.111.2

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖЫЛЖЫМАЙТЫН МҮЛІКТІҢ БІРЫҢҒАЙ МЕМЛЕКЕТТІК КАДАСТРЫ ЖҮЙЕСІН ЖҮРГІЗУ

АМАНХАЖЫ АЛЕМНУР, ИДРИСОВА АЯУЛЫМ

Кадастр кафедрасының 4 курс студенті, Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ
агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан

БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙГАЗЫНОВИЧ

Кадастр кафедрасының аға оқытушысы, Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ
агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан

***Аңдатпа:** мақалада Қазақстан Республикасында жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры жүйесі жылжымайтын мүлік объектілерінің есебін жүргізіп, олардың құқықтық мәртебесін анықтауды қамтамасыз етеді. Сол себептен де мақалада бұл жүйе мүлік нарығының ашықтығын, меншік құқығының қорғалуын және салық салуды оңтайландыруды мақсат етеді. Сонымен қатар, цифрландыру арқылы кадастрлық деректерді жаңарту мен басқаруды тиімді жүзеге асырып, инфрақұрылымдық даму мен жоспарлауды жеңілдетеді. Жылжымайтын мүліктің бірыңғай кадастры еліміздің экономикалық тұрақтылығын және құқықтық жүйесін нығайтуда маңызды рөл атқарады.*

***Кілт сөздер:** жылжымайтын мүлік, жүйе, цифрландыру, инфрақұрылымдық даму, құқықтық мәртебе, меншік құқығы, салық салу, кадастрлық деректер, жаңарту, жоспарлау, экономикалық тұрақтылық, құқықтық жүйе.*

Қазақстан Республикасының жылжымайтын мүліктері саласындағы заңды қатынастарды реттейтін бірегей жүйенің қалыптасуы, оның ішінде жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастрының жүргізілуі — ел экономикасының тұрақты дамуы мен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету үшін маңызды қадам болып табылады. Кадастрлық жүйе — жылжымайтын мүліктің нақты мәртебесін, құнын және құқықтық жағдайын анықтауға мүмкіндік беретін тиімді құрал болып табылады.

Жылжымайтын мүлік кадастрының жүйесі мемлекеттік басқару құрылымының маңызды элементі болып табылатыны сөзсіз, себебі ол әртүрлі экономикалық салалар мен қызмет түрлерінің тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз етеді. Осы жүйенің дұрыс жұмыс істеуі елдің құқықтық және экономикалық тұрақтылығын арттырып, мүлікке қатысты құқықтық даулардың алдын алу үшін маңызды рөл атқарады.

Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры — бұл жылжымайтын мүліктің барлық объектілерін есепке алу мен тіркеу, олардың құқықтық жағдайын анықтау және ақпаратты орталықтандырылған түрде сақтау жүйесі. Бұл жүйе тұрғын үй, коммерциялық ғимараттар, жер учаскелері және басқа да жылжымайтын мүлік түрлерін қамтиды. Кадастр жүйесінің негізгі мақсаты — мүлік құқықтарын қорғау, оның нарықтық құнын бағалау, салық салу процестерін оңтайландыру және мемлекеттік басқару деңгейінде шешім қабылдауды жеңілдету.

Қазақстандағы кадастрлық жүйе негізінен үш басты бағытта жұмыс істейді:

1. **Жылжымайтын мүліктің тіркелуі** — барлық мүліктің мемлекеттік тіркелуін қамтамасыз ету;
2. **Мүлік құнының бағалануы** — жылжымайтын мүлік объектілерінің құнын анықтау;
3. **Мүлік құқықтарының қорғалуы** — жылжымайтын мүлікті иеленушілердің құқықтарын қорғау.

Қазақстанда жылжымайтын мүліктің кадастрының қалыптасуы тәуелсіздік алғаннан кейін басталды. 2000 жылдардың басында алғаш рет жылжымайтын мүліктерді тіркеудің бірыңғай жүйесін құру идеясы қолға алынды. Ал 2013 жылы Қазақстан Республикасының «Жылжымайтын мүлік кадастры туралы» Заңы қабылданды, бұл заң кадастрлық деректерді жүргізудің құқықтық негізін қалап, жүйені орталықтандырылған түрде басқаруға мүмкіндік берді [1].

Қазіргі таңда кадастрлық жүйе елдің әр аймағында жергілікті атқарушы органдар тарапынан жүргізілуде. Сонымен қатар, жүйе автоматтандырылып, цифрлық форматта жұмыс істеуге көшу жүзеге асырылуда. Бұл жағдай кадастрлық деректерді тез әрі тиімді жаңартуға, оларды жалпыға қолжетімді етуге мүмкіндік береді. Цифрландырудың негізгі артықшылықтары мыналар:

- **Деректердің қолжетімділігі.** Қазіргі таңда көптеген кадастрлық деректер онлайн түрде қолжетімді, бұл азаматтарға және мемлекеттік органдарға жылжымайтын мүлік туралы нақты ақпарат алуға мүмкіндік береді.

- **Процедураларды жеңілдету.** Электронды жүйелер арқылы жылжымайтын мүлікке байланысты құқықтық әрекеттерді жүргізу айтарлықтай жеңілдеді. Мысалы, мүлік құқығын тіркеу немесе оны қайта тіркеу процестері бұрынғыға қарағанда жылдам әрі ыңғайлы болды.

- **Ақпараттық қауіпсіздік.** Жылжымайтын мүлікке қатысты барлық деректер орталықтандырылған түрде сақталады, бұл мәліметтердің жоғалуын немесе бұрмалауды болдырмауға мүмкіндік береді [2].

Жылжымайтын мүлік кадастрының цифрлық жүйеге көшірілуі — бұл елдің цифрландыру саясатының маңызды бөлігі. Цифрлық кадастр деректеріне қол жеткізу халықтың барлық топтары үшін тиімді әрі ыңғайлы бола бастады. Сонымен қатар, бұл процесс мемлекеттік қызметтердің ашықтығын арттырып, жемқорлық деңгейін төмендетуге мүмкіндік береді. Мысалы, Қазақстанда жергілікті мемлекеттік органдар мен салық қызметтері цифрлық платформа арқылы салық төлеушілер мен мүлік иелерінің мәліметтерін бақылауды жүзеге асырады.

Цифрландырудың тағы бір маңызды артықшылығы — **жедел ақпарат алудың мүмкіндігі**. Қазіргі таңда азаматтар мен заңды тұлғалар жылжымайтын мүлік туралы ақпаратты онлайн түрде тексеріп, қажетті құжаттарды алу үшін мемлекеттік органдарға барудың қажеті жоқ [3].

Жылжымайтын мүлік кадастрының бірыңғай мемлекеттік жүйесі Қазақстан экономикасының барлық салаларына ықпал ететін маңызды құрал болып табылады. Ол тек жылжымайтын мүлік нарығының ашықтығын қамтамасыз етпейді, сонымен қатар заңды құқықтарды қорғауға, салықтық бақылауды жақсартуға және инфрақұрылымды тиімді дамытуға ықпал етеді. Ал цифрландыру мен автоматтандыру процестерінің дамуы осы жүйені әрі қарай жетілдіріп, мемлекеттік басқару мен азаматтардың мүлік құқығын қорғауды тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында жылжымайтын мүлік кадастры жүйесін дамыту және жетілдірудің ұзақ мерзімді нәтижелері қоғам үшін тек экономикалық пайда ғана әкелмейді, сонымен бірге азаматтардың құқықтарын қорғау мен мемлекеттік басқаруды нығайтуға да маңызды рөл атқарады [4].

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Қазақстан Республикасының «Жылжымайтын мүлік кадастры туралы» Заңы, 2013 ж. <4D6963726F736F667420576F7264202D20D1E1EEF0EDE8EA20CAEEEDF4E5F0E5EDF6E8E85F20EEEAEEEDF7> (kaznu.kz)
2. Қазақстан Республикасының Жер кодексі, 2003 ж. Қазақстан Республикасының Жер кодексі - "Әділет" АҚЖ (zan.kz)
3. Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры ақпараттық жүйесі әзірленді Халық Үні, 2023 ж. Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры ақпараттық жүйесі әзірленді - Haluq-uni.kz
4. Жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу туралы ,Әділет заңы Жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу туралы - "Әділет" АҚЖ (zan.kz)

DOI 10.24412/3007-8946-2024-15-26-28

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖЕР ҚАТЫНАСТАРЫ САЛАСЫНДАҒЫ ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

**ТІЛЕГЕН АҚНИЕТ ҒАЛЫМЖАНҚЫЗЫ,
ТИМУРЗИЕВА ХАВА АБДУЛХАМИТОВНА**

С.Сейфуллин атындағы Қазақ Агротехникалық Зерттеу Университеті КеАҚ Жер ресурстарын басқару, сәулет және дизайн факультеті «Кадастр» кафедрасы мамандығының студенттері, Астана, Қазақстан

ЕСЖАНОВА ТАЗАКУЛЬ СУЛЕЙМЕНОВНА

С.Сейфуллин атындағы Қазақ Агротехникалық Зерттеу Университеті КеАҚ Жер ресурстарын басқару, сәулет және дизайн факультеті «Кадастр» кафедрасының аға оқытушысы, Астана, Қазақстан

***Аннотация.** Қазіргі заманның талаптарына сай, Қазақстандағы жер қатынастары саласындағы мемлекеттік қызмет көрсету үдерісіне цифрлық технологияларды енгізу мемлекеттік қызметшілер мен қоғамның оң бағасын алып келеді деп айтуға болады. Еліміздегі жер саясатының дамуы үшін цифрландырудың маңызы ерекше. Бұл мақаланың негізгі мақсаты – жер саясатында мемлекеттік қызмет көрсету барысында цифрлық технологияларды қолданудың тиімділігін жан-жақты зерттеп, нақты нәтижелі шешімдерге назар аудару. Мақалада Қазақстанның жер қатынастары саласындағы цифрландырудың қазіргі тенденциялары қарастырылады. Цифрлық технологиялардың енгізілуі жер ресурстарын тиімді басқаруға, мемлекеттік қызметтерді көрсету үдерісін жеңілдетуге және ашықтықты қамтамасыз етуге ықпал етеді. Цифрландырудың негізгі аспектілері, оның ішінде Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры (БМЖМК), Мемлекеттік жер кадастрының автоматтандырылған ақпараттық жүйесінің (МЖК ААЖ) рөлі талданады. Сонымен қатар, цифрлық платформалар арқылы көрсетілетін қызметтердің тиімділігі және олардың қоғамға тигізетін оң әсері туралы айтылған.*

***Кілт сөздер:** цифрландыру, Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры (БМЖМК), Мемлекеттік жер кадастрының автоматтандырылған ақпараттық жүйесі (МЖК ААЖ).*

ҚР АШМ желісі бойынша жер қатынастары саласын кешенді цифрландыру тәуекелдерді төмендетуге, климаттың өзгеруіне бейімделуге, ауыл шаруашылығы дақылдарының түсімділігі мен жануарлардың өнімділігін арттыруға, агротехнологияларды уақтылы жоспарлауға мүмкіндік береді.

Мемлекет басшысы Қазақстан халқына Жолдауында халыққа түрлі қызмет түрлерін көрсету кезінде электрондық форматқа көшу қажеттігін атап өтті. Аталған тапсырманы іске асыру үшін Министрлік халыққа көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді, салалық бизнес-процестерді автоматтандырды және оңтайландырды. Мәселен, бүгінгі күні көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің 94% автоматтандырылды.[1]

Цифрлық даму министрлігі Ауыл шаруашылығы министрлігімен және Әділет министрлігімен бірлесіп жер және жылжымайтын мүлік бойынша бірыңғай ашық деректер базасын құрды. Бұл "Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры" (БМЖМК) жаңа ақпараттық жүйесіне көшу шеңберінде жасалды.[2]

Бұл цифрлық жүйе жер ресурстарын басқару мен мемлекеттік қызмет көрсету процестерін айтарлықтай жеңілдетіп, келесі артықшылықтарды қамтамасыз етті:

1. Жер учаскелерін тіркеу және ақпаратқа қолжетімділік: БМЖМК порталы жер учаскелерінің құқықтық мәртебесін, шекараларын, көлемін және басқа да маңызды

мәліметтерді тіркеуді автоматтандырды. Бұл жер иелерінің құқықтарын қорғауды күшейтті және жерге байланысты дауларды азайтуға көмектесті.

2. Мемлекеттік қызметтердің ашықтығы мен жылдамдығы: Цифрлық портал арқылы жерді тіркеу, кадастрлық ақпарат алу және басқа да қызметтерді онлайн режимінде алуға мүмкіндік туды. Бұл мемлекеттік қызмет көрсету процесін ашық әрі жедел етті.

3. Сыбайлас жемқорлықты азайту: Адам факторының төмендеуімен жер ресурстарына қатысты қызметтердегі сыбайлас жемқорлық тәуекелдері азайды. Барлық операциялар цифрлық форматта қадағаланады, бұл жер қатынастары саласындағы заңсыз әрекеттерді болдырмауға көмектесті.

4. Жоспарлау және мониторинг жүргізу: БМЖМК жер ресурстарын тиімді жоспарлауға және пайдалануға мүмкіндік беретін құрал ретінде қызмет етеді. Бұл ауыл шаруашылығы, құрылыс және басқа да салалар үшін маңызды деректерді талдауға жол ашты.

5. Қоғамдық сенімділік пен қатысу: БМЖМК арқылы азаматтар жер ресурстарын басқару туралы ақпаратқа тікелей қол жеткізді, бұл олардың шешім қабылдау процесіне қатысуына мүмкіндік берді.

"Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры" ақпараттық жүйесінің (БМЖМК) көмегімен қазақстандықтар жылжымайтын мүлік және жер кадастры саласындағы 12 мемлекеттік қызметке қол жеткізді.

"Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры" ақпараттық жүйесінің (БМЖМК) 2023 жылғы 1 шілдеде енгізілді. Онда жер және құқықтық кадастрлардың деректері біріктірілді. Ақпараттық жүйенің көмегімен қазір жылжымайтын мүлік саласында 8 мемлекеттік қызмет және жер кадастры желісі бойынша 4 қызмет көрсетіледі. Мұнда, құқық белгілейтін құжаттар мен техникалық паспорттардың телнұсқаларын алуға, жер учаскесінің кадастрлық паспортына тапсырыс беруге және алуға, учаскені бағалауға болады.

"Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемлекеттік кадастры" ақпараттық жүйесінің (БМЖМК) маңызды ерекшелігі құжаттарды оңтайландыру болды: жылжымайтын мүлікке техникалық паспорт және жер учаскесіне акт бір құжатқа-кадастрлық паспортқа біріктірілді.

Жер ресурстарын басқаруды қамтамасыз ететін міндеттерді тиімді, уақтылы және сапалы жүзеге асыру үшін жер кадастры, жерге орналастыру, жер мониторингі, топографиялық-геодезиялық, топырақ, геоботаникалық, гидрогеологиялық және басқа да ізденістер бойынша ақпараттың үлкен көлемін жедел іздеу және пайдалану, көптеген қолданбалы міндеттерді шешу қажет. Бұл ақпаратты өңдеу, сақтау және пайдалану қазіргі заманғы есептеу және телекоммуникациялық желілерді пайдаланбай мүмкін емес, ол үшін республикада жер ресурстарын басқарудың бірыңғай ақпараттық - есептеу жүйесін құру қажет. Бұл функцияларды республикада қалыптасып жатқан Мемлекеттік жер кадастрының автоматтандырылған ақпараттық жүйесі (МЖК ААЖ) сәтті орындай алады. Мемлекеттік жер кадастрының автоматтандырылған ақпараттық жүйесі (МЖК ААЖ) барлық деңгейдегі мүдделі ұйымдар мен қызметтер, тиісті министрліктер мен ведомстволар, жеке және заңды тұлғалар жинайтын, сақтайтын және пайдаланатын жер ресурстары туралы ақпаратты тиісті дерекқорларда жинақтайды.[3]

Цифрлық порталдар жер ресурстары туралы барлық ақпаратты бір базаға біріктіріп, олардың сандық және сапалық жағдайын бағалауға мүмкіндік береді. Егер бұрын жер учаскесін тіркеу немесе оның мәртебесін анықтау бірнеше күн немесе тіпті апта алатын болса, қазір бұл қызметтер цифрлық порталдар арқылы бірнеше минут ішінде жүзеге асырылады. Бүгінгі таңда БМЖМК порталы арқылы 466 660 кадастрлық паспорт берілді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. АӨК және жер қатынастарын цифрландыру
https://www.kt.kz/kaz/state/a_k_zh_ne_zher_atynastaryn_tsifrlandyru_1377908695.html
2. Қазақстанда жер және жылжымайтын мүлік бойынша бірыңғай деректер базасы құрылды
https://www.kt.kz/rus/state/v_kazahstane_sozdana_edinaya_baza_dannyh_po_zemle_i_1377951634.html
3. Қазақстан Республикасындағы МЖК ААЖ дамытудың қазіргі заманғы жүйесі
https://otherreferats.allbest.ru/law/00878120_0.html

СОДЕРЖАНИЕ CONTENT

НАУКА О ЗЕМЛЕ EARTH SCIENCES

ЖАСУЛАНОВА АЖАР РУСЛАНОВНА [КАРАГАНДА, КАЗАХСТАН] ОСОБЕННОСТИ ГЕОЛОГИЧЕСКОГО СТРОЕНИЯ ЗОЛОТОРУДНОГО МЕСТОРОЖДЕНИЯ ЖОЛЫМБЕТ.....	3
САЯКОВ АЛМАТ БАҚЫТЖАНҰЛЫ, БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ [АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН] ҚР ЕЛДІ МЕКЕН ЖЕРЛЕРІН БАҒАЛАУ АЙМАҚ СХЕМАСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	5
ТУРАЛ АХАДОВ КАМАЛ [БАКУ, АЗЕРБАЙДЖАН] ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО ПОЧВЕННОГО ПОКРОВА ПРИРОДНЫХ БИОТОПОВ ЛЕНКОРАНСКОГО РАЙОНА.....	8
ЖҮСІП НАЗИРА МАРАТҚЫЗЫ, БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ [АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН] АУКЦИОНҒА ЖӘНЕ КОНКУРСҚА ШЫҒАРЫЛАТЫН ЖЕР УЧАСКЕЛЕРІ ҚҰНЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕМЕСІ.....	14
АСИЛОВА АРУЖАН ҚАЙРАТҚЫЗЫ, КЕНЖЕБЕКОВА ШӘКИЗАТ МАРАТҚЫЗЫ, БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ [АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН] БҰЗЫЛҒАН ЖЕРЛЕРДІ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ.....	17
АБДУЛЛА СӘУЛЕ БАУЫРЖАНҚЫЗЫ, БЕКБОЛАТ АРАЙЛЫМ ДӘУЛЕТБЕКҚЫЗЫ, БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ [АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН] ҒАЖ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ АЛҚАПТАРЫНЫҢ ЖАЙ-КҮЙІН МОНИТОРИНГІЛЕУ.....	20
АМАНХАЖЫ АЛЕМНУР, ИДРИСОВА АЯУЛЫМ, БЕРИСТЕНОВ АЙДАРБЕК ТАЙНИГАЗЫНОВИЧ [АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН] ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖЫЛЖЫМАЙТЫН МҮЛІКТІҢ БІРЫҢҒАЙ МЕМЛЕКЕТТІК КАДАСТРЫ ЖҮЙЕСІН ЖҮРГІЗУ.....	23
ТІЛЕГЕН АҚНИЕТ ҒАЛЫМЖАНҚЫЗЫ, ТИМУРЗИЕВА ХАВА АБДУЛХАМИТОВНА, ЕСЖАНОВА ТАЗАКУЛЬ СУЛЕЙМЕНОВНА [АСТАНА, ҚАЗАҚСТАН] ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖЕР ҚАТЫНАСТАРЫ САЛАСЫНДАҒЫ ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ.....	26

"IN THE WORLD OF SCIENCE AND EDUCATION"

Контакт

els.education23@mail.ru

Наш сайт

irc-els.com